

Cristian SANDACHE*

EVREII DIN ROMÂNIA ȘI REGIMUL ANTONESCU. CÂTEVA SECVENȚE

The Jews of Romania and Antonescu Regime

Abstract: The period 1940-1944 was an extremely difficult one for European Jewry, subject to a comprehensive program of persecution and extermination, with the decisive contribution of Nazi Germany and its allies.

The Antonescu Regime differed from that of his predecessors and from its contemporary European counterparts in some significant respects, and, while enjoying the overwhelming support of the Romanian nation for the military activities against the Soviet Union, it was still a military dictatorship.

The article analyses some aspects of the Jewish situation in Romania during this period, and its relations with the Romanian state in a complex context, mainly based on archival sources.

Keywords: Jews, Romania, Dictatorship, Anti-Semitism, World War II, Holocaust, Extreme-Right;

*

Dimensiunea antisemită a regimului antonescian a fost o evidență, chiar dacă, după eliminarea legionarilor de la putere, se va pune o vreme surdină unor nuanțe radicale. Pe de altă parte, România nu putea evita sustragerea de la o asemenea politică, în condițiile în care devenise una dintre aliatele Germaniei național-socialiste. Au existat episoade diferite, în care, autoritățile de la București fie că au dat dovadă de toleranță, fie, dimpotrivă, s-au înscris pe linia persecuțiilor generale la care erau expuși evreii din statele aliate, fie sub ocupație, fie sub influența nemijlocită a Germaniei naziste.

În România, evreii alcătuiau un bloc etnic important. De exemplu, la 30 aprilie 1943, în orașul Iași trăiau 72.243 de etnici români și 40.000 de evrei¹.

Au existat mai multe propuneri și scenarii privind evacuarea evreilor din orașele reședință de județ ale României, în parte concretizate, în parte-abandonate. Autoritățile considerau la un moment dat, că evreii puteau opta să se transfere dintr-

---

* Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați (cristiansandache@yahoo.com).

¹ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Iași (în continuare: DJAN Iași), Fond Prefectura Iași, Dosar nr.64/1943, vol. VI, f.1547.

o capitală de județ în alta, cu excepția Capitalei, porturilor și a localităților urbane din regiunile petrolifere²

Se înregistrau în mod firesc unele blocaje și disfuncționalități, care luau prin surprindere autoritățile. De exemplu, marii proprietari agricoli și viticoli din județul Iași solicitau autorizații pentru deplasarea evreilor în comunele rurale, deoarece nu se găseau în județ meșteri tinichigii, butnari, instalatori- de religie creștină. Totodată, se constatare că nu existau ciurari și specialiști în folosirea rachiului în vinificație, care să fi fost creștini³.

În orașul Târgu Frumos, autoritățile insistau să nu fie evacuați croitorii, dentiștii, olarii, fotografii, frizerii, zugravii, morarii, rihtuitorii, tinichigiii, cojocarii, curelarii și tapițerii evrei, întrucât românii din localitate care aveau asemenea calificări erau aproape inexistenți⁴.

În ziua de 2 aprilie 1943 fusese emis un ordin de către Președinția Consiliului de Miniștri, prin care era reglementată evacuarea evreilor din comunele urbane nereședință de județ. Respectivul evacuări urmau să se efectueze punându-se la dispoziția evacuaților fără posibilități, mijloace de transport. Evreii aflați în asemenea situații aveau latitudinea de a se așeza în alte orașe reședință de județ decât acelea ale județelor în care se aflau, cu excepția localităților din Basarabia și Bucovina, a orașului București, zonei petrolifere și zonelor portuare. Respectiva strămutare de domiciliu nu era permisă decât etnicilor evrei din orașele nereședință de județ, neputând beneficia de această dispoziție și evreii din orașele reședință de județ⁵.

Precizările erau minuțioase:

” Toți evreii care locuiesc în prezent în târgurile din Moldova să fie evacuați, în capitalele județelor respective. Cazarea acestora se va face tot la familiile evreiești din aceste orașe. Evacuarea lor se va face când vor fi terminate următoarele condiții:

- trecerea fondurilor de comerț, inventare, întreprinderi comerciale, ateliere, la românii din localitatea ce se evacuează, pentru a nu se dezorganiza viața economică locală.

- vinderea surplusului de gospodărie de care dispun.

- stabilirea de către prefecturi a modalităților de transport a evreilor: preț, itinerar, data plecării, etc.

- casele și familiile în care acești evacuați vor intra.

---

² *Ibidem*, f.1548.

³ *Ibidem*, f.1335.

⁴ *Idem*, Dosar nr.64/1943, vol. IV, f.818.

⁵ *Idem*, Dosar nr.61/1943, f.43.

*-termen maxim pentru executarea acestei dispozițiuni este de trei luni de la darea ordinelor*⁶

Evreii aveau posibilitatea ca în răstimp de trei luni să-și lichideze bunurile și fondurile de comerț și numai după expirarea acestora să se treacă la evacuarea propriu-zisă, aceasta urmând să dureze maximum 30 de zile⁷.

O precizare datată 28 mai 1943 arăta ce categorii de etnici evrei nu vor fi supuși acțiunii de evacuare: etnicii evrei (bărbați și femei) supuși altor state, femeile evreice căsătorite cu creștini. În ceea ce privește pe evreicele și evreii creștinați sau evreii căsătoriți cu creștine, aceștia urmau să fie supuși evacuării⁸.

O nouă măsură apărută excepta de la evacuare pe etnicii evrei creștinați înainte de anul 1938 căsătoriți cu românce etnice creștine și având copii botezați de la naștere⁹.

Evreii domiciliați în orașele nereședință de județ, dacă considerau că aceasta ar fi fost în interesul lor, beneficiau de libertatea de a se muta în capitala de județ, chiar înainte de expirarea termenului fixat de către autorități¹⁰.

Paradoxul era însă prezent (tipic unei țări care-l dăduse lumii pe Caragiale), fie și dacă ne gândim la faptul că pe 19 iulie 1943, se va suspenda ordinul de evacuare a evreilor din târgurile și orașele nereședință de județ, în orașele reședință de județ¹¹.

Anterior, o dispoziție din 30 martie 1943 preciza faptul că accesul evreilor în porturi era definitiv interzis. Respectiva dispoziție va fi imediat extrapolată¹².

În paralel, erau atribuite foste imobile evreiești unor primării, iar utilizarea etnicilor evrei pentru refacerea unor drumuri județene se generaliza¹³.

O dispoziție din 29 martie 1943 a Guvernământului Basarabiei (Directoratul Românilor, Colonizării și Inventarului) avea în vedere arendarea pe timp de trei ani, prin licitație publică, cu oferte închise, fără supraoferte, scrise sau orale, a unor mori, uleiuri, fabrici de ciment, țigla, sifoane, săpun, tipografii, depozite de carburanți, cabinete medicale, brutării- care aparținuseră unor etnici evrei. Licitatorii persoane fizice urmau a face dovada de naționalitate și origine etnică română, pe baza unor documente emise de către primării. Cei căsătoriți trebuiau să dovedească faptul că soțul (sau soția) proveneau din părinți creștini. Nu în ultimul rând, trebuiau

---

⁶ *Ibidem.*

⁷ *Ibidem*, f.45.

⁸ *Ibidem*, f.50.

⁹ *Ibidem*, f.58.

¹⁰ *Ibidem*, f.78.

¹¹ *Ibidem*, f.84.

¹² *Ibidem*, f.86.

¹³ *Ibidem*, f.100-102.

să probeze faptul că au capacitatea financiară în raport cu bunul pe care urmau să-l arendeze și că nu fuseseră condamnați¹⁴.

Nu puteau licita persoanele de origine etnică română căsătorite cu un etnic evreu, calitatea de evreu stabilindu-se potrivit normelor fixate prin articolul 2 al Decretului nr.3345, din 5 octombrie 1940. Erau, de asemenea supuși interdicției de a licita, persoanele care se făcuseră vinovate de susținerea intereselor evreiești, sau sabotarea prin orice tip de mijloace a acțiunii de românizare¹⁵.

În multe localități, autoritățile inspectau toate acele imobile evreiești care urmau să fie preluate de către etnicii români¹⁶.

Se alcătuiau liste detaliate cu toți etnicii evrei care urmau să fie utilizați la muncile de folos obștească. Printre aceștia figurau numeroși mecanici, tâmplari, frânghieri, electricieni, montatori de rondele, vopsitori¹⁷.

Un ordin al Ministerului de Interne datat 8 iulie 1943 scutea de la orice evacuare pe toți etnicii evrei meseriași din orașele nereședință de județ, constatându-se maxima lor utilitate. Pe de altă parte, ordinul era nuanțat, în sensul că decizia ar fi avut un caracter provizoriu, până la formarea unor serii de meseriași români, sau a înființării unor ateliere comunale¹⁸.

Toți acei evrei care s-ar fi sustras muncilor de folos obștească erau automat deferiți justiției, conform unei decizii din 5 ianuarie 1943¹⁹.

Pe data de 14 septembrie 1941 se raporta că toți etnicii evrei între 18 și 60 de ani din județul Iași, ar fi fost reținuți în perimetrul orașului Hârlău²⁰.

Toate mărfurile rămase de la magazinele evreiești intrate în patrimoniul statului român urmau să fie blocate și ulterior inventariate²¹.

Mărfurile în cauză urmau să fie preluate de către Institutul Național al Cooperăției, acesta primind dispoziția de a le oferi spre vânzare populației civile²².

Pe 15 iulie 1941, sosiseră din Basarabia cu un tren, 1000 de evrei, care urmau să fie puși la dispoziția Prefecturii județului Vlașca, spre a fi folosiți la muncile agricole de sezon²³.

Pe 2 august 1941, numai din comunele rurale ale județului Iași fuseseră evacuați 2052 de evrei, trimiși ulterior, fie în alte județe din țară, fie în Podu Iloaiei

---

¹⁴ *Ibidem*, f.109-110.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, f.147.

¹⁷ *Ibidem*, f.165

¹⁸ *Idem*, Dosar nr.57/1943, f.233.

¹⁹ *Idem*, Dosar nr.59/1943, f.6.

²⁰ *Idem*, Dosar nr.16/1941, vol. II, f.105.

²¹ *Idem*, Dosar nr.16/1941, vol. I, f.21.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, f.51.

sau Târgu Frumos. Cu toate acestea, nu exista nici un lagăr de muncă sau de concentrare destinat evreilor pe teritoriul județului Iași. În urma incidentelor derulate în perioada 29-30 iulie 1941, un număr de 801 etnici evrei au fost ridicați din orașul Iași, direcționați fiind spre Podu Iloaiei, unde au fost plasați la diferiți coreligionari din localitate, fiind obligați să presteze munci cu caracter agricol, sub supravegherea jandarmilor. 103 dintre aceștia au fost însă plătiți pentru munca lor. Ulterior, au mai fost evacuați din județ, încă 1187 de evrei, care au fost trimiși către alte județe din România²⁴.

Pe 27 septembrie 1941, Mihai Antonescu decisese ca mărfurile din magazinele evreiești care fuseseră inventariate și sigilate să fie predate consumului public, prin rețeaua cooperativelor sau prin intermediul comercianților români solvabili²⁵.

Ministerul Apărării Naționale îi plătea pe etnicii evrei întrebuințați la lucrările de fortificații cu 35 de lei pe zi, în această sumă intrând hrana și întreținerea, măsura intrând în vigoare din 2 octombrie 1941²⁶.

Un ordin din 18 octombrie 1941 clarifica situațiile în care șefii posturilor de poliție sau prefectii de județe puteau da aprobări pentru deplasarea etnicilor evrei posesori ai cetățeniei române, fără să se mai solicite avizul Direcției Generale a Poliției sau Ministerului Afacerilor Interne²⁷.

Ministerul Afacerilor Interne era cel care aproba deplasările etnicilor evrei între diferitele localități și elibera autorizațiile de călătorie²⁸.

Tensiunile dintre unii etnici români și etnicii evrei existau, alimentate fiind de atmosfera generală, asupra căreia apăsau evenimentele războiului aflat în derulare. O sesizare a Sfatului negustoresc către Prefectura Iași, din 8 mai 1943, ilustra o anumită nemulțumire în rândul unei părți a comercianților creștini față de unii etnici evrei, primii reproșând celor din urmă, faptul că ar fi beneficiat de mult prea multe autorizații de călătorie pe CFR, măsură de care ar fi profitat pentru a-și fi aprovizionat mai ușor propriile magazine și întreprinderi. Comercianții creștini se simțeau depășiți de concurența factorului evreiesc, de capacitatea acestuia de a deține mai multe informații suplimentare din varii zone, ceea ce reprezenta un avantaj în managerierea afacerilor. Previziunile păreau mai mult decât sumbre, dar putem bănuși în acest document și o doză apreciabilă de exagerare, generată de factorii afectivi²⁹.

---

²⁴ *Ibidem*, f.64.

²⁵ *Ibidem*, f.136.

²⁶ *Ibidem*, f.222.

²⁷ *Ibidem*, f.237.

²⁸ *Idem*, Dosar nr.16/1941, vol. III, f.323.

²⁹ *Idem*, Dosar nr. 64/1943, f.419.

În cursul anului 1942 se eliberaseră autorizații de călătorie cu oarecare permisivitate (în special, pentru situații de natură comercială), deoarece mobilizarea armatei române genera o lipsă a elementului românesc din multe sectoare ale industriei și comerțului, autoritățile dând dovadă de pragmatism³⁰.

O măsură din 27 mai 1943 urmărea restrângerea eliberării autorizațiilor de călătorie, întrucât întreprinderile urmau a fi obligate să angajeze etnici români în număr cât mai mare, cu scopul de a-i înlocui pe etnicii evrei³¹.

Numărul evreilor trăitori în Iași era (în cursul anului 1942) de 30.790 persoane³².

Un ordin din 1 aprilie 1942 obliga 1200 de evrei ieșeni să fie repartizați la munci de folos obștesc, în cazul în care nu erau găsiți la domiciliile lor, urmând a fi aduși la Comisariatul Poliției membri ai familiilor lor, aceștia din urmă fiind reținuți până la prezentarea evreilor absenți³³.

Încă din 29 octombrie 1940 debutase acțiunea de inventariere a proprietăților rurale deținute de evreii din județul Iași, în fiecare localitate, elementele legionare fiind dublate în cadrul inspecțiilor, de către jandarmi și autoritățile administrației locale³⁴.

Comunitatea evreiască din România (în ansamblul ei) își derula viața și activitățile cotidiene, în firească și permanentă interacțiune cu autoritățile statului român. Pe 27 ianuarie 1941, Comunitatea Evreilor din Iași solicita autorităților eliberarea unei autorizații prin care se ridica de la o fabrică de ulei din localitate, 400 de litri de ulei necesare cantinelor evreiești, acestea din urmă asigurând hrană zilnică pentru 3500 de oameni³⁵.

Pe 3 februarie 1941, evreii din Iași solicitau autorităților acceptul pentru achiziționarea a 12 vagoane de făină integrală, necesară fabricării azimei pascale, făina urmând să fie cumpărată și depozitată la fabrica de azimă a comunității. Se arăta că prin fabricarea azimei se consuma în același interval, o cantitate de făină mai mică, decât pentru fabricarea pâinii³⁶.

Într-o notă din 19 februarie 1941, primarul de atunci al Iașilor-Constantin Tăutu- aproba furnizarea către Comunitatea Evreilor din oraș a unei cantități de 8

---

³⁰ *Ibidem*, f.510.

³¹ *Ibidem*.

³² *Idem*, Dosar nr.2/1942, vol. I, f.174.

³³ *Idem*, Dosar nr.2/1942, vol.2, f.334.

³⁴ *Idem*, Dosar nr.4/1940, f.6.

³⁵ *Idem*, Fond Primăria Iași, Dosar nr.189/1941, f.1.

³⁶ *Ibidem*, f.2.

vagoane a 10.000 kilograme făină de grâu tip popular, pentru fabricarea azimei necesare populației evreiești³⁷.

Pe 7 martie 1941, evreii ieșeni reveneau (prin intermediul președintelui lor-Iosif Iacob), cu o nouă doleanță către autorități, în sensul ca acestea să aprobe achiziționarea de la Suceava a 6 vagoane de cartofi, necesare aprovizionării populației evreiești din Iași, pe perioada pascală³⁸.

Același Iosif Iacob lansa un memoriu către autoritățile Iașilor pe 17 martie 1941, solicitând acceptul acestora de a nu dărâma două sinagogi din oraș, grav afectate în urma cutremurului din 7 noiembrie 1940. Comunitatea evreilor ieșeni își lua angajamentul de a repara pe cheltuială proprie respectivele localuri ale sinagogilor, acestea fiind considerate extrem de importante pentru identitatea iudaică din fosta capitală a Moldovei³⁹.

Comunitățile evreiești din România (pe baza Legii Cultelor) erau responsabile de organizarea cultului mozaic, întreținerea școlilor evreiești și întreținerea acelor membri ai obștii evreiești lipsiți de mijloace de subzistență⁴⁰.

De pildă, Comunitatea Evreilor din Iași întreținuse în perioada decembrie 1940-primăvara anului 1941, trei cantine, prin intermediul cărora distribuise zilnic peste 4000 de porții de hrană. Organizase și administrase, totodată, trei cantine pentru elevii de școală, fără a neglija ajutoarele în bani destinate familiilor celor concentrați și ale gospodarilor pauperi. Pe perioada iernii, Comunitatea Evreilor din Iași distribuise școlilor și celor săraci- 60 de vagoane de lemne. Se mai împărțise îmbrăcăminte elevilor săraci, precum și familiilor paupere. Liderii evreimii ieșene deplângeau situația financiară a Comunității:

„Evreii cu dare de mână sunt, din păcate, tot mai puțini. După agricultorii evrei, rând pe rând, arendași, cârciumari, avocați, morari, forestieri și acum proprietarii urbani au pierdut situația lor dinainte și vin acum să îngroașe rândurile celor nevoiți a face apel la asistența Comunității. Numai puțin și băcanii evrei, cărora le incumbă obligația de a aproviziona populația cu untdelemn, zahăr și alte alimente de primă necesitate, neprimind contingentele necesare unei întreprinderi prospere, decad și ei. Copiii de școală, părinții lor, bătrânii din sinagogi, meseriașii, parte din comercianți, intelectualii, sunt toți subnutriți, prezentând simptomele unei periculoase slăbiri a organismului, amenințând, astfel, starea sanitară a orașului. Nu-și pot procura cele câteva bucăți de zahăr, păhărelul de untdelemn sau pumnul de mălai, pentru încropirea unui cât de frugal dejun”⁴¹.

³⁷ *Ibidem*, f.3.

³⁸ *Ibidem*, f.6.

³⁹ *Ibidem*, f.8.

⁴⁰ *Ibidem*, f.12.

⁴¹ *Ibidem*.

Autoritățile ieșene veneau în sprijinul evreilor din oraș, pentru iarna anului 1941 aceștia urmând să primească 100 de vagoane de lemne, 10 vagoane de cartofi, 3 vagoane de fasole, 2 vagoane de ceapă și 3 vagoane de porumb⁴².

În perioada 29-30 iunie 1941, circa 6000 de evrei din Iași (de toate vârstele) fuseseră ridicați și transportați în diferite localități din țară. Cei direcționați către Podu Iloaiei erau în număr de 800 și un raport al vremii preciza că trăiau de patru luni în condiții proaste, înghesuți în camere neîncăpătoare, suferind din cauza hranei precare, cu hainele zdrențuite, bolnavi, cu moralul foarte scăzut. Mulți dintre ei erau comercianți, cizmari, zidari sau stoleri⁴³.

Pe 10 octombrie 1941, la Primăria Iași se înființa o comisie de licitație pentru închirierea imobilelor urbane evreiești trecute în patrimoniul statului român. Se alcătuiseră în acest sens o situație detaliată a acestora, unele dintre ele fiind deja solicitate de către Primărie⁴⁴.

Evreilor ieșeni li se interzisese (începând cu anul 1942) să se aprovizioneze din piețele orașului înainte de ora 10, cu articole alimentare, dar în fapt, acest lucru nu a fost întotdeauna respectat de către aceștia⁴⁵.

Se semnala faptul că majoritatea comercianților evrei din oraș ar fi avut rețineri în a desface produse precum untul, brânza, smântâna sau peștele, preferând să le expună, mai ales atunci când coreligionarii lor erau prezenți în piețele unde ei se aflau⁴⁶.

La Galați (unul dintre importantele porturi ale țării), evreii de aici se confruntau cu situații relativ analoage coreligionarilor lor ieșeni, sau din alte zone ale României. Războiul generase mutații semnificative în rândurile Comunității Evreilor din Galați, mulți dintre aceștia părăsind zona. Un raport din 5 mai 1942 se referea la procesul de inventariere al atelierelor evreiești, rămase închise în urma plecării unui procent semnificativ de meseriași iudaici⁴⁷.

Autoritățile județului Covurlui specificau natura bunurilor evreiești, care urmau să fie preluate de către statul român: fabricile industriale de spirt din vin; rafinările de alcool de orice tip; distileriiile de categoria I și a –II-a- (clasificate astfel în conformitate cu Legea Monopolului Alcoolului); cazanele de orice

---

⁴² *Ibidem*, f.36.

⁴³ *Ibidem*, f.39.

⁴⁴ Idem, Fond Primăria Iași, Dosar nr.242/1941, f.6.

⁴⁵ Idem, Dosar nr.1A/1942, f.122.

⁴⁶ Idem, Dosar nr.63/1942, f.13.

⁴⁷ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Galați (în continuare: DJAN Galați), Fond Prefectura județului Covurlui, Dosar nr.162/1941-1942, f.43.

categorie pentru fabricarea rachiului și țuicii; fabricile de produse și substanțe medicamentoase, etc⁴⁸.

La 3 mai 1941, toate bunurile evreiești din județul Covurlui urmau să fie preluate *”împreună cu întregul inventar viu și mort, precum și stocurile de produse și materii prime aflate în depozitele lor, în patrimoniul Statului”*⁴⁹.

Unii dintre evreii care pleaseră din orașul Galați și județul Covurlui fuseseră samsari, comisionari de mărfuri și cereale sau mici comercianți- cu o situație materială foarte modestă, în sensul că, în ajunul plecării nu mai posedau aproape nimic, în unele situații- nici măcar un elementar inventar casnic⁵⁰.

Pe de altă parte, documentele de arhivă certifică faptul că în orașul Galați exista un lagăr pentru internații de origine evreiască, un exemplu în acest sens fiind tabelul nominal cu internații evrei, pentru începutul anului 1941. Erau în număr de 75, dintre care 31 medici , 21 de farmaciști și 8 stomatologi⁵¹.

Printre cei internați în lagărul de la Galați se afla conducerea Comunității iudaice locale, respectiv dr. I. Bizancer (Președintele Comunității Evreilor gălățeni), Alex Bucholtz (Vicepreședintele Comunității), Phebus Lazăr (Secretarul General al Comunității), Heinrich Brand (Consilierul Comunității), Iacob Margulis (Șef Rabinul Comunității) și Simha Bercovici (Hahamul Șef al Comunității)⁵².

Multe rapoarte ale autorităților locale denotă o atitudine critică și suspicioasă față de etnicii evrei din Galați, bănuți de absența sentimentului patriotic, un exemplu în acest sens fiind oferit de situația subscrierilor pentru așa-numitul Împrumut al Reîntregirii. Raportul datează din 30 septembrie 1941:

*”Subscrierile la împrumutul Reîntregirii așa cum au fost făcute de evreii arată adevăratele lor sentimente față de Țară, Poporul Român și guvern. Până în prezent evreii au vărsat la Administrația Financiară suma de 7.693.000 lei, fără însă a face declarațiile de subscriere. Cuantumul subscrierilor evreilor trebuia să se ridice la cel puțin 180- maximum 300 de milioane lei”*⁵³.

Între timp, numărul evreilor gălățeni supuși unui regim de internare, crescuse rapid, astfel încât (conform unui raport din 5 august 1941), în acel moment ar fi existat 3400 de etnici evrei concentrați și internați într-un număr de 15 imobile din orașul Galați⁵⁴.

---

⁴⁸ *Ibidem*, f.59.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*, f.99.

⁵¹ *Idem*, Dosar nr.176/1941, f.1-15.

⁵² *Ibidem*, f.16.

⁵³ *Idem*, Dosar nr.35/1941, f.86.

⁵⁴ *Ibidem*, f.229.

Erau sub incidența unor instrucțiuni severe, cei bolnavi fiind internați în Spitalul Israelit din oraș (până la vindecare), tot sub regim specific de lagăr și pază, pe baza constatărilor unor comisii medicale fixate în acest scop, de către Prefect. Infirmii și suferinzii de tuberculoză erau consemnați la domiciliile proprii⁵⁵.

Un raport anterior al autorităților (datat 31 iulie 1941) arăta un număr ceva mai mare de evrei gălățeni internați în regim de lagăr:

”Evreii din Galați sunt internați în număr de 3424, în 15 lagăre aflate în diferite localuri/sinagogi, școli evreiești, fără ca statul să contribuie cu ceva. 468 sunt folosiți pentru munci agricole la diferiți proprietari din județ”⁵⁶.

Pe de altă parte, autoritățile locale (nu doar din județul Covurlui) precizau în diferite circulare că vor fi deferiți justiției și judecați în 24 de ore, toți cei care vor da dovadă de abuzuri sau violențe asupra minorității evreiești. Unele formule aminteau mai curând de lozinci și nicidecum de un text cu caracter juridic, dar mesajul era în linii mari- același: fără abuzuri:

”Fără bruscare! Fără provocare! Fără jignire, dar cu mândrie și demnitate românească”⁵⁷.

Față de legionarism, evreimea românească nu putea simți decât repulsie și teamă, aspecte ilustrate din plin de către toate rapoartele autorităților. Existau etnici evrei (nu doar cu simpatii comuniste) care își manifestau speranța, ca Moldova să fie anexată de către URSS, considerând că aceasta ar fi fost unica lor salvare de la presiunile exercitate asupra lor de către legionari⁵⁸.

Pe de altă parte, reprezentanți ai elitei evreiești din România, posesori ai unei situații patrimoniale importante, considerau că o eventuală anexare a Moldovei de către URSS ar fi echivalat cu un adevărat dezastru⁵⁹.

Pe ansamblu, scurta perioadă în care legionarii au fost asociați la guvernarea României de către Ion Antonescu- a fost considerată de către evreimea din interiorul granițelor țării ca fiind una extrem de grea, existând numeroase mărturii în acest sens. Mulți tineri evrei intenționau să părăsească definitiv țara, iar sinagogile ajunseseră să reprezinte unicul loc în care etnicii evrei din România se puteau reuni, pentru a interacționa cât de cât normal, în condițiile în care, multe dintre restaurantele și cafenelele cu proprietari evrei fuseseră desființate de către autorități⁶⁰.

---

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*, f.242.

⁵⁷ *Ibidem*, f.488.

⁵⁸ DJAN Iași, Fond Prefectura Iași, Dosar nr.4/1940, f.52

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Ibidem*, f.91.

Unii etnici evrei să gândeau să emigreze în Palestina, majoritatea acestora nutrind, se pare, simpatii comuniste. În același timp, comercianții și industriașii evrei decisese să-și sisteze orice activitate⁶¹.

România antonesciană era nevoită să-și pună în acord o parte a legislației care viza elementul etnic evreiesc, în consonanță cu orientarea general-europeană imprimată de către Germania nazistă, desigur, cu nuanțele particulare de rigoare. Cercetătorul problemei trebuie să fie extrem de atent atunci când analizează discursurile oficiale, textele de lege și materialul arhivistic care ilustrează faptele propriu-zise, pentru că nu a existat niciodată, o concordanță perfectă între toate aceste elemente.

În 1940, Ion Antonescu părea chiar radical în dorința sa de a omogeniza sub aspect etnic națiunea română⁶².

E important de precizat (de fiecare dată!) că nu toate măsurile legislative cu caracter antisemit s-au și aplicat în litera și spiritul lor, deși, nici nu putem să le ignorăm, pentru că și o asemenea atitudine a unui demers analitic ar echivala cu o eroare.

În anul 1930, numărul etnicilor evrei din România era de 750.000, pentru ca după tragicele evenimente din cursul anului 1940, 275.000 de evrei (38% din totalul populației evreiești) să intre sub autoritatea URSS, iar 150.000 (20%) sub autoritatea Ungariei horthyste. Astfel, între granițele statului român au mai rămas aproximativ 325.000 de evrei (42%)⁶³.

În timp ce evreii din nordul Transilvaniei au fost trimiși în lagărele de exterminare din Polonia, iar cei din Basarabia au suferit grave persecuții, numeroși etnici evrei din România, în ciuda persecuțiilor și umilintelor la care au fost supuși de către regimul condus de Ion Antonescu, au putut să-și conserve existența fizică, prin numărul important al supraviețuitorilor, evreii din România reprezentând un caz singular în rândul fostelor țări satelite ale Germaniei naziste.

Această situație l-a determinat pe profesorul Bela Vago, de la Universitatea din Tel-Aviv, să declare că dacă Transilvania de Nord nu ar fi fost anexată de către Ungaria, evreii din acest teritoriu românesc ar fi putut fi și ei salvați de la Holocaust. Wilhelm Filderman sau Alexandru Șafran, oameni de caracter și, totodată, personalități publice și intelectuale ale iudaismului românesc interbelic, au declarat în repetate rânduri că nu trebuie pus semnul egalității între regimul de exterminare la care au fost supuși evreii din Germania național-socialistă și regimul Antonescu, în ciuda incontestabilelor fapte reprobabile derulate și în România, în perioada 1940-

---

⁶¹ Idem, Dosar nr.5/1940, f.24.

⁶² Teșu Solomovici, *Mareșalul Ion Antonescu. O biografie*, Ed. Teșu, București, 2011, p.222.

⁶³ xxx *Emigrarea populației evreiești din România în anii 1940-1944. Culegere de texte*, Ed. Silex, București, 1993, p.5.

1944. S-a permis și s-a facilitat (chiar parțial) de către instituțiile statului român, emigrarea unui număr important de evrei; nu au fost trimiși cetățeni români de origine etnică evreiască spre lagărele de muncă sau de exterminare din Germania nazistă (ca în Ungaria , de pildă) și nu au fost executați lideri ai comunităților evreiești din România⁶⁴.

În acești ani , la București a funcționat singurul teatru evreiesc din Europa- „*Barașeum*”, unde s-au manifestat artiști de mare valoare, precum Beate Fredanov, N.Stroe, M.Ghelerter, Al.Finți, etc⁶⁵

Nu putem, pe de altă parte, să nu-i înțelegem, pe acei supraviețuitori sau urmași ai evreilor uciși în masacrele din Basarabia, Bucovina de Nord sau Transnistria, în atitudinea lor de a nu vedea în Ion Antonescu un reîntregitor de țară, ci, un persecutor, cu atât mai mult cu cât, dramele colective prin care aceștia au trecut, indiferent de justificările celor care le-au orchestrat, au rupt echilibrul unei conviețuiri derulate în cea mai mare parte, în mod normal, alături de etnicii români majoritari. În anul 1946, Ion Antonescu a declarat că-și asumă doar represaliile pe care le-a ordonat dincolo de Nistru, dar nu și crimele sau excesele săvârșite, pentru ca finalmente să-și asume personal, toate aspectele negative ale guvernării sale-inclusiv acelea care i-au avut în vedere pe evreii din România

---

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ Teșu Solomovici, *România Judaică. O istorie neconvențională a evreilor din România. 2000 de ani de existență continuă*, vol. I, Ed. Teșu, București,2001, pp. 407-412.